

BİLİM ADAMININ SORUMLULUĞU

Tüm Öğretim Üyeleri Derneği'nin (TÜMÖD) Ankara'da yapılan kongresindeki konuşmanın Yürüyüş dergisinde çıkan özeti, 13 Mart 1976.

Bilim Politikadan Soyutlanmış Bir Uğraş Değildir

Öğretim üyelerinin akademik çalışmalar dışında bir örgütlenme ihtiyacı duymaları ve bu örgütlenmeyi gerçekleştirmeleri olumlu, anlamlı bir gelişmedir.

Yakın zamanlara kadar egemen olan ve bugün de hayli yaygın bulunan bir bilim anlayışı vardır. Bu, bilimi toplumun bütününden, bilimsel çalışmalarını insan faaliyetlerinin bütününden koparan, soyutlayan bir anlayıştır. Bilim adamı “fildişi kule”ye kapanmış, gerçek yaşamın gidişinden uzak, “saf bilim” çalışmaları yapan kişidir.

Politika ile hiç bir ilişkisi olmayan, sırf bilimsel düşünce ve metot düzeyinde oluşturulmuş gibi görünen bu anlayış, aslında, politiktir: bilimin, teknolojiye, üretimde, askeri alanda ve sosyal politikada öneminin, yararlığının giderek arttığı kapitalist toplumda, egemen sınıf burjuvazinin bilimsel bulguları, sonuçları kendi çıkarları ve politikası açısından dilediği gibi kullanabilmek için oluşturduğu ve kabul ettirdiği bir bilim ve bilimsel çalışma anlayışıdır. Bu anlayışla çalışan bilim adamları ortaya çıkardıkları bulguların, sonuçların egemen güçler tarafından toplumda ve dış ilişkilerde hangi maksatlar için ve ne biçimde kullanıldığı ile ilgilenmeyecekler, bu uygulamalara müdahale etmeyeceklerdir. Uygulama, politikacıların, yöneticilerin işidir, bilim adamının değil. Böylece bilim adamı toplum karşısında sorumsuz bir konuma itilmektedir.

Oysa bilim, toplumsal faaliyetlerin diğer alanlarından kopuk, soyutlanmış bir faaliyet alanı değildir; burada ayrıntılı, uzun tahlillere girişmeden diyebilirim ki, bilimin hangi dallarının önem kazanıp gelişeceğini son tahlilde toplum belirler. Bilim adamları farkında olsunlar olmasınlar, bilim, toplum gelişmesinin ortaya çıkardığı sorunlar, çözümüne ihtiyaç duyduğu sorunlar üzerinde çalışır, örneğin, astronominin ilk gelişen bilim dallarından oluşu ve denizciliğin, dünyayı dolanıp yeni yerler, kıtalar keşfetme faaliyetlerinin hız kazandığı dönemle çakışması her halde rastlantı değildir. Sorunları toplum ortaya çıkarır, bilim bunlar üzerinde çalışır ve vardığı bilimsel çözümler toplumda dolaysız veya dolaylı yollardan uygulamaya geçer. Toplumla bilim arasında böyle çok yönlü bir ilişki yer almaktadır.

Bunun için, bilim adamının toplumsal sorumluluğu vardır. Diğer yandan bilim adamı, bilim adamı olmadan önce insandır, yurttaşdır. Bu sıfatları bilim adamı olma sıfatından önce gelir ve ağır basar, bunun için de bilim adamının toplumsal sorumluluğu vardır. Ama yakın zamanlara kadar bilim adamları genellikle, bilim adına savunulan toplumsal sorumsuzluğun rahatlığı içinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir ve bugün de bu sorumsuz tutum hayli yaygındır. Bu sorumsuzluk, rahatlığını şiddetlice silkeleyen olay İkinci Dünya Savaşında nükleer fiziğin gelişmesiyle oluştu-

ruhan atom bombasının patlatılması, yüzbinlerce sivil nüfusun bir anda yok edilişi olmuştur. “Oppenheimer Olayı” olarak tiyatro sahnelerine kadar yansıyan olay bunun çarpıcı bir örneğidir. Atom bombasının hangi yükseklikte patlarsa en etkin, en “verimli” sonuçlar vereceği sorununun konuyla ilgili fizikçiler, sadece bir “bilimsel sorun” olarak görmüşler ve sorunu bir bilimsel merak ve heyecanla çözmüşlerdi. En etkin patlama yüksekliğinin hesaplanmasının, en çok sayıda insanın öldürülmesi demek olduğunu düşünmemişlerdi. Atom bombası üzerinde çalışan bilim adamları arasında bulunan Oppenheimer ancak her şey olup bittikten sonra bunun bilincine varır ve vicdan azabı çeker. İkinci Dünya Savaşından sonradır ki hiç değilse bir kısım bilim adamları termonükleer bombalara, silahlara karşı tavır almışlardır.

Objektiflik, Taraf Tutmamak Değildir

Toplum bilimlerinde de durum aynıdır. Sosyolojide, etnolojide, sosyal psikolojide elde edilen bilgiler, geliştirilen yöntemler tüketim toplumlarında tüketimi yönlendirip artırmada, mevcut kaynakları israf eden gereksiz tüketim mallarını halka kabul ettirmede, kitleleri kapitalizmin yaşamını sürdürmesini sağlayacak yönde şartlandırmada, ordu içi yönetim ve askeri harekatta kullanılmaktadır. Bunun da çarpıcı bir örneği 1960’ların başında Amerika’da Pentagonun -savunma bakanlığının- Kongo kabileleri arasında büyüclük konusunda araştırma yaptırması olmuştur. Bu etnolojik araştırmadan elde edilen bilgiler, Kongo’nun bağımsızlığını kazanması sırasında çıkan iç savaşta Lumumba taraftarlarının hareketine karşı askeri amaçlarla kullanılmıştır. ABD savunma bütçesinde askeri maksatlara yönelik her çeşit bilimsel araştırmalar için büyük fonlar ayrılmaktadır. Bunun nedeni sorulduğunda, Pentagon sözcüsü, “Bugün savaşlar sadece ateşli silahlar, bombalar vb. ile verilmektedir, daha geniş bir alanı kapsamaktadır” şeklinde cevap vermiştir.

Bilimin ve bilim adamının toplumsal sorumsuzluğunu kanıtlama girişiminin bir başka yolu da bilimsel objektiflik konusunda yanlış bir görüşü yerleştirme, savunma çabası olmuştur. Objektiflikle taraf tutmama birbirine karıştırılmıştır. Bilimsel objektiflik, gerçekliği -realiteyi- olduğu gibi, sübjektif önyargıların müdahalesine, etkisine olanak vermeden saptamaktır. Taraf tutmak başka şeydir. Bilim taraf tutar, gerçeğin, hakikatin tarafını, Bütün bilim tarihi gerçeklerin, doğruların saptanması ve kabul ettirilmesi, yanlışların giderilmesi çabasının, mücadelesinin tarihidir. Ve bu mücadelede bilim adamları bilim dışı toplumsal güçlerle karşı karşıya gelmişler, zaman zaman şiddetli baskılara uğramışlardır. Galile’nin Katolik Kilisesi ile çatışması bunun herkesçe bilinen bir örneğidir.

Bilim Bugün Daha Çok Politikaya İlişkindir

Toplum bilimlerine geldiğimizde, toplumsal gerçekliğin -realitenin- kendisinde “tarafklar” vardır. Bilimsel, objektif metotla bu gerçekliği inceleyip saptadığınızda bu “tarafklar” ve onların arasındaki gerçek ilişkiler, bu ilişkilerin nasıl işlediği ortaya çıkar. Bu tesbitin kendisi, hiç bir yorum yapılmaya bile, ister istemez bir taraf tutma anlamı taşır. Çünkü bu objektif tesbit bir tarafın işine gelir, öbür tarafın işine gelmez. Taraflardan biri gerçeğin, doğruların ortaya çıkmasından, bilinmesinden yanadır, diğeri değildir. Böylece bilim adamı istemese, uzak durmaya çalışsa dahi,

taraf lar arasında objektif durum dan doğ an anlaşmazlığ a, çekişmeye, mücadeleye, dolaylı olarak katılmış olur. Kaldı ki, bilim adamı bilimsel çalışmalarından çıkan sonuçları kabullenmek ve ona göre bir tavır almak durumundadır. Fikir dürüstlüğü, bilimsel cesaret bunu gerektirir.

Kıscacası, bugün bilim her dönemden ziyade politikaya ilişkindir. Türkiye’de üniversite özerkliğinin sınırlanması, elden gelirse topyekün ortadan kaldırılması, öğretimin ve bilimsel çalışmaların kontrol altına alınması, hükümetin üniversitelere doğrudan el koyması, istek ve girişimleri iktidardaki politikacıların kişisel dar görüşlülüğü, gericiliği, yobazlığı ile izah edilemez. Soruna yukardan beri açıklamaya çalıştığım toplum-bilim ilişkisi açısından bakmak gerekir. Dışa bağımlı, geri Türkiye kapitalizmi ve onun egemen sınıfı burjuvazi, demokratik özgürlükler ortamında, fikir, söz, bilimi öğrenme, öğretme ve yayma, serbestçe örgütlenme, grev ve direniş gösterileri ve diğer demokratik özgürlükler altında kapitalist sistemi ve kendi sınıfsal egemenliklerini, çıkarlarını sürdürmede zorluklarla karşılaşmakta, hatta bu sürdürmeyi imkânsız görmekte dirler. Demokratik özgürlükler sorunu bu noktada düğümlemektedir.

Güncel Görev Karşısında Öğretim Üyeleri

Demokratik hak ve özgürlüklerin savunulması ve giderek genişletilip geliştirilmesi bugün Türkiye’de güncel, ivedi görevdir. Türkiye’nin emperyalizmin sultanından kurtulup bağımsızlığa kavuşması, gerçek anlamda sanayileşip kalkınması, daha özgür, daha adaletli, daha müreffeh bir Türkiye doğurtusunda ilerleyebilmesi bir yandan da bu demokratik görevin yerine getirilmesine bağlıdır. Bu ise kendiliğinden yerine gelecek değildir; bu uğurda bilinçli, tutarlı, ısrarlı toplumsal mücadele verilmesini gerektirir. İşçi ve emekçi kitleler, demokratik örgütler ve kuruluşlar bu mücadeleyi veriyorlar, geliştiriyorlar, öğretim üyelerinin böyle bir dernek kurup örgütlenmelerini onların bu demokrasi mücadelesine kendi alanlarında katılacaklarının ve değerli katkılarda bulunacaklarının işareti olarak görüyor, bu inançla çalışmalarınızda içten başarılar diliyorum.

Yürüyüş, Sayı 50, 23 Mart 1976